

Harry Potter en de aloude wijsheid

– John Algeo

De Harry Potterboeken van J.K. Rowling zijn een fantastisch magisch verschijnsel. Uit het niets in de uitgeverwereld verschenen, werden ze al snel de best verkopende boeken voor jonge mensen in onze tijd en de films die erop gebaseerd zijn, zijn al even populair geworden.

John Algeo is professor emeritus in de Engelse taal- en letterkunde aan de universiteit van Georgia, waar hij fantasieliteratuur heeft gedoceerd naast zijn specialisatie in de geschiedenis en de structuur van de Engelse taal. Hij was eindredacteur van deel zes van de *Cambridge History of the English Language* (2001) en is Vice President van de Internationale Theosofische Vereniging.

De boeken zijn voorbeelden van drie literaire genres. Een is de ontwikkelingsroman, of de roman van de morele en psychologische opvoeding van de hoofdpersoon; Harry Potter is leerling op een kostschool, maar ook op de grote levensschool. Een ander genre is het verhaal van de queeste, waarin de hoofdpersoon het hoofd moet bieden aan een reeks beproevingen; het slagen hiervoor leidt tot de ontdekking van een grote schat – in Harry's geval, zelfkennis. En het derde is het sprookje, waarvan de hoofdpersoon vaak een weeskind is; Harry is een weeskind en aldus een passende vertegenwoordiger van ieder mens, want wij zijn allen, in de woorden van een van de grote theosofische leraren, leden van 'de arme verweesde mensheid.'

Harry komt uit een gezin van 'Wizards', Tvenaars maar is opgevoed door Dreu-zels, of niet-Tvenaars en is dus onkundig van zijn achtergrond en latente krachten. Maar hij wordt ontboden naar de Zweinstein School voor Toverkunst, waar hij zeven jaar lang onderwezen zal worden in toverkunsten, maar ook in morele en psychologische kennis. Op of vanuit Zweinstein zal Harry een reeks zoektochten ondernemen die allemaal deel uitma-

ken van een alomvattende grotere queeste om te ontdekken wie en wat hij is.

De vier boeken die tot nu toe zijn verschenen, samen met nog drie geplande boeken in de serie, spreken jongeren aan – mensen die jong zijn in jaren en jong van hart. De aantrekkingskracht die zij uitstralen is gebaseerd op de vaardigheden van de auteur als verhalenverteller, maar ook op de kijk op de wereld, die, als wij het mogen opperen, vergelijkbaar is met de aloude wijsheid.

Rowling's grote vertrouwdheid met mythen, legenden, toverkunst en allerlei beetjes verborgen en esoterische informatie is de stof waaruit zij haar magische verhaal spint. De boeken scheppen hun eigen wereld, waarvan de integriteit een wezenlijk onderdeel is voor degelijke fantasie. Toch kunnen ze ook geïnterpreteerd worden, of zijn ze, om Tolkien's term te gebruiken, 'toepasbaar' op andere contexten, zoals de theosofie, waarmee Rowling enigszins vertrouwd is, zoals blijkt uit haar verwijzing in *Harry Potter en de gevangene van Azkaban* naar de fictieve auteur 'Cassandra Vablatsky' en haar al even fictieve boek *Het ont-misten van de toekomst*. 'Vablatsky' is een metathesis van 'Blavatsky', en 'Cassandra' is een toepasselijk substituuut voor 'Helena', omdat Cassandra de dochter was van Priamos, de koning van Troje, een profetes die altijd de waarheid sprak maar nooit geloofd werd en omdat het verhaal van Cassandra deel uitmaakt van de grote oorlog van de Ilias, die uitgevochten werd ter wille van Helena. Bovendien doet de fictieve titel *Het ont-misten van de toekomst* denken aan *Isis Ontsluierd*, Helena Blavatsky's eerste grote geschrift.

Ofschoon 'Cassandra Vablatsky' aan-toont dat Rowling enige kennis heeft van de theosofische traditie, mag men niet aannemen dat die kennis diepgaand of uitgebreid is. Interessant genoeg loopt toch veel in de Harry Potter boeken parallel aan theosofische denkbeelden. Dergelijke parallellen hoeven geen gedetailleerde kennis van die denkbeelden bij de auteur te impliceren, maar kunnen vrij onafhankelijk ontstaan uit haar vertrouwdheid met de

mythen, legenden en symbolen waarin de theosofische aloude wijsheid belichaamd is, of zelfs vanuit diepe onbewuste niveaus van de psyche, waar de Wijsheid gekoesterd wordt in het hart-denkvermogen van ieder menselijk wezen.

Polariteiten

Een van de theosofische thema's van *Harry Potter* is dat van polariteit: geest/materie, leven/vorm, energie/massa, yin/yang, esoterisch/exoterisch, innerlijk/outerlijk, enzovoorts. Verscheidene opmerkelijke polariteiten van dien aard komen voor in de boeken. Een is die van Tovenars versus Dreuzeles, twee soorten mensen die de wereld van Harry Potter bevolken. Tovenars zijn wijs op het terrein van de magie; Dreuzeles zijn warhoofden, onmagisch, zij het technologisch knap ter compensatie van hun gebrek aan magische krachten, maar ook vaak zonder verbeelding en acultureel. Tovenars en Dreuzeles behoren in de praktijk tot verschillende kasten, die zelden met elkaar omgaan en elkaar soms verkeerd begrijpen:

'Zijn al jou familieleden tovenars?' vroeg Harry...

'Eh – ja, dat denk ik wel', zei Ron. 'Ik geloof dat Mammie een achterneef heeft die accountant is, maar we hebben het nooit over hem.' (*Harry Potter en de Steen der Wijzen* 74-5; alle verwijzingen zijn uit dit eerste boek).

Deze contrasterende kasten van de wijzen en de warhoofden komen overeen met de twee soorten mensen zoals die beschreven worden in *Aan des Meesters Voeten* (één van de spirituele klassiekers van de theosofie).

'In de hele wereld zijn er maar twee soorten mensen – zij die weten en zij die niet weten; en om deze kennis gaat het.'

De kennis in kwestie is die van de realiteit van een geordend plan in het universum en van de plaats van de mens in dat plan. Etymologisch zijn 'wizards' wijzen die weten. Dreuzeles zijn de andere soort.

Een ander soort polariteit is die van goed versus kwaad. En deze polariteit is volkomen anders dan die van Tovenars

versus Dreuzeis. Er zijn goede Dreuzeis en slechte Dreuzeis, net als er goede Tovenars zijn en slechte Tovenars. Ja, de twee archetypische figuren van goed en kwaad in de verhalen zijn allebei Tovenars. Albus Dumbledore (prof. Perkamentus) is de bovenmeester op Zweinstein en de grootste levende Tovenaar. Zijn voornaam, Albus, betekent 'wit' in het Latijn, daar hij een 'witte' of goede tovenaar is. Het eerste deel van zijn achternaam, *Dumb*, is het Engelse woord voor 'stil, niet sprekend', die ons eraan herinnert dat ware wijsheid niet uitgesproken kan worden maar alleen ervaren; de latere betekenis van *dumb* als 'dom' is ironisch toepasselijk, daar wijsheid vaak verward wordt met domheid door hen die niet weten, bijvoorbeeld in de literaire figuur van de Wijze Nar. Bovendien rijmt *Dumble* op *humble* (Engels voor nederig); en ware wijzen zijn altijd nederige mensen, want zij weten hoeveel er nog onbekend is. Het laatste deel van de naam van de bovenmeester, *dore*, is een homofoon van *door* (Engels voor deur), en deze wijze bovenmeester is de deur waardoor Harry kan toetreden tot het Pad van leren en dienen.

Aan de andere kant is Voldemort, Harry's schaduw en sterke tegenstander, het archetype van het kwaad. Voldemort was ook eens een leerling op Zweinstein, net als Harry nu, maar hij nam die *nom de mal* aan toen hij het slechte pad opging. *Vol* verwijst naar het Duitse werkwoord *wollen*, 'wensen, willen, begeren', en *mort* is de Latijnse wortel voor 'dood'. Dus Voldemort is hij die een begeerte heeft (*Vol*) naar (*de*) dood (*mort*), het tegenovergestelde van wijsheid.

Op Zweinstein zijn Harry's twee beste vrienden, Ron Weasley (Ronald Wemel) en Hermione Granger (Hermelien Grif-fel), ook weer een polariteit. Ron stamt uit een oude Tovenarsfamilie; Hermione komt uit een Dreuzeisfamilie. En zij houden elkaar in veel opzichten in evenwicht: Ron is stil en introvert; Hermione is spraakzaam en extrovert. Ron is verlegen, met een minderwaardigheidsgevoel aangezien hij de jongste is van zes getalenteerde broers; Hermione heeft

zelfvertrouwen en is assertief, ze munt uit in prestaties. Ron neemt risico's; Hermione houdt zich aan de regels. Ron is vol mannelijke energie; Hermione is vrouwelijk energiek. Samen met Harry vormen zij een driehoek van energieën en persoonlijkheidstypen.

De queeste

De uiteindelijke queeste in de Harry Potterboeken is die van zelfontdekking. In dat opzicht delen deze boeken een gemeenschappelijk thema met de grote spirituele gidsboeken van de mensheid. Verlichting is het vermogen om de volgende vraag juist te beantwoorden: 'wie ben ik?' Eens kwam er een leerling bij de Zenmeester en vroeg hem wat hij moest doen om verlichting te bereiken. De Zenmeester antwoordde, 'Wie vraagt dat?' De leerling die deze vraag kan beantwoorden, is verlicht. Dezelfde vraag is het voornaamste onderwerp van alle Oepanisjads en natuurlijk ook van spirituele verhandelingen in alle grote tradities.

Harry gaat op een grote queeste om te ontdekken wie hij is – in de simpelste, letterlijkste zin van zoeken naar zijn ouders – maar ook in de diepere zin van het ontdekken van zijn eigen aard en zijn opdracht in het leven. Die grote queeste wordt weerspiegeld in een ander queestthema in ieder boek van de serie. In het eerste boek gaat het om het vinden van de Steen der Wijzen (in het Engels *De steen van de filosoof*). 'Filosoof' is een traditionele term voor een alchemist en de Steen van de filosoof is een magisch product van de kunst van de alchemist die onedele metalen omdovert in goud en een drank produceert, het levenselixer, die onsterfelijkheid schenkt. (Blijkbaar vonden de Amerikaanse uitgevers dat 'filosoof' te droog en stoffig klonk, dus gebruikten ze in plaats daarvan de term 'Steen van de Tovenaar'.)

Harry's zoektocht naar de Steen van de Filosoof brengt hem en zijn twee vrienden in de ondergrondse kelders van de school Zweinstein, waar de Steen verborgen is. Hun tocht naar die diepten weerspiegelt het aloude thema van een afdaling in de

onderwereld, die het onbewuste deel is van onze psyche, waar wij verborgen waarheden over onszelf ontdekken. Harry's ondergrondse onderzoekstocht heeft zeven stadia (teruggebracht tot vijf in de film):

1. Hij en zijn vrienden moeten langs een driekoppige hond die een entree van een valluik tot de kelders bewaakt. Ofschoon de hond 'Fluffy' (Pluisje) heet in het verhaal, is hij Cerberus, de waakhond van de onderwereld of de Hades in de Griekse mythologie. De hond kan in slaap gebracht worden door muziek, gespeeld door Harry en Hermione op een dwarsfluit die Harry ten geschenke gekregen had. Op een soortgelijke manier kreeg Orpheus toegang tot de Hades om zijn overleden vrouw te redden door een lier te bespelen. De dwarsfluit die Harry en Hermione bespelen is analoog aan het instrument in Mozart's opera *De Toverfluit*, die Tamino en Pamina bespelen tijdens hun co-initiatie aan het einde van de opera.

2. Wanneer de makkers door het valluik getuimeld zijn (zoals Alice in het konijnenhol), wordt hun val gebroken doordat ze landen op een weelderig groeiende plant, genaamd de Duivelse Valstrik. De hechtranken van deze plant verstrikken alles dat ze aanraken en snoeren vaster naarmate het slachtoffer worstelt om te ontkomen. Maar Hermione herinnert zich van haar onophoudelijke studie dat de plant een hekel heeft aan licht en dus gebruikt ze een toverformule om een heldere lichtstraal uit haar toverstaf te produceren. De Duivelse Valstrik zou ernaar kunnen verwijzen dat wat zacht en gemakkelijk is, soms een valstrik is en dat kwaad en onderdrukking overwonnen kunnen worden door het Licht van Kennis.

3. Vervolgens komen de kameraden in een kamer waar achterin een deur is die slechts met één bepaalde sleutel geopend kan worden, van een zwerm gevleugelde sleutels die wild door de kamer vliegen. Harry, die erg goed is in het vangen van voorwerpen terwijl hij rondvliegt op een bezem, vindt de sleutel. De symboliek is duidelijk: wij hebben de sleutel van kennis nodig om de deur naar in-

nerlijke realiteit te openen, maar die sleutel is illusoir en kan alleen gevangen worden door iemand die getraind is om deze taak te volbrengen.

4. In de kamer achter de deur vinden de kameraden een reuzenschaakbord waarop zij stukken moeten worden in een spelletje Tvenaarsschaak, waarbij verslagen stukken verpletterd worden door het winnende schaakstuk. Ron, die de meesterschaker is van de groep, leidt hun zetten en offert zich uiteindelijk op zodat Harry de koning van de tegenstander schaakmat kan zetten. Het schaakspel is een echo van dat in *Alice in Spiegelland* en is een algemene metafoor voor het levensspel. Ron's heldhaftige zelfopoffering voor het welzijn van anderen plaatst hem in de klasse van toekomstige bodhisattva's, die hun eigen welzijn opofferen voor het heil van allen.

5. Met achterlating van de bewusteloze Ron vinden Harry en Hermione in de volgende kamer een reusachtige en afschuwelijke trol die overwonnen moet worden. Maar de trol is al overwonnen – feitelijk door de drie makkers, die hem bij een eerdere ontmoeting bovengronds bewusteloos geslagen hadden toen hij de hal van de school binnengedrongen was. Het overwinnen van het monster is controle krijgen over onze eigen schaduw of Bewoner van de Drempel, de belichaming van onze tekorten, zonden, en dierlijke natuur. Maar zodra die controle bereikt is, is de schaduwachtige trol geen uitdaging meer, maar kan men er naar geloven mee omgaan.

6. In de voorlaatste kamer worden Harry en Hermione gevangen tussen muren van vuur die alleen gepasseerd kunnen worden door een raadsel op te lossen. Hermione, de slimste van het drietal, lost het op. Harry stuurt haar terug om Ron te verzorgen terwijl hij alleen verder gaat. De vuren van hartstocht kunnen alleen geblust worden door het antwoord op het levensraadsel te geven. Die kennis wordt verworven door waarlijk intelligente mensen en dat is, in feite, wat intelligentie betekent. Wij moeten onze intelligentie gebruiken om de binnenste kamer van onze queeste door te gaan en die laatste gang moet door

ieder mens alleen afgelegd worden, want de uiteindelijke inwijding in de queeste is een eenzame, die doorgemaakt wordt zonder enige hulp behalve datgene wat ieder van ons in zichzelf bezit.

7. In de laatste kamer treft Harry zowel Voldemort aan, die een van de docenten van Zweinstein gecorrumpeerd heeft en bezit genomen heeft van zijn lichaam, alsook de Spiegel van Erised, die gebruikt moet worden om de Steen te vinden. De Spiegel van Erised toont diegenen die erin kijken geen weerspiegeling van de realiteit maar veeleer een beeld van wat zij het meest verlangen. Het is de grote illusie, en men moet zijn geheim kennen om er niet door gevangen te worden. Om de Steen van de filosoof te vinden in de Spiegel moet men hem willen vinden, maar niet voor zichzelf willen gebruiken. Harry vindt de Steen, niet om hem voor zichzelf te gebruiken, maar om te voorkomen dat Voldemort hem voor het kwaad gaat gebruiken. Door Harry's daad van zelfloze moed wordt de Steen van de filosoof, net als de Ene Ring van Tolkien, vernietigd zodat hij nooit in Voldemorts handen kan vallen. Ware rijkdom en ware onsterfelijkheid worden alleen bereikt door diegenen die gedreven worden door zelfloos verlangen. En dat is het grote geheim van de queeste.

De levenslessen van Zweinstein

In de loop van het ontdekken van het grote geheim leert Harry heel wat lessen, net als zijn lezers. Ofschoon dit fantastische fictie is, bestaat de boodschap erachter uit realistische feiten. Wij kunnen zeven lessen onderkennen, waarvan er drie inleidend zijn:

1. Er bestaat een ander niveau van waarheid dan de dagelijkse Dreuzeleerlijkheid. Wij zijn allemaal wezen in deze wereld en Harry Potters in de School van Wijsheid, waar we de waarheden van dat niveau moeten leren.

2. Bovenmeesters, zoals Dumbledore, zijn aanwezig in de levensschool om ons bij het leren te helpen.

3. Van die leraren leren wij oog in oog te staan met de Waarheid, maar niet op een dwaze manier:

[Harry:] 'Meneer, er zijn een aantal andere dingen die ik graag zou willen weten, als u me dat kunt uitleggen... dingen waarover ik de waarheid wil weten...'

'De waarheid', zuchtte Dumbledore. 'Het is een prachtig en verschrikkelijk ding, en moet dus met grote omzichtigheid behandeld worden.' (216)

Wanneer hij over Voldemort vragen begint te stellen, noemt Harry hem bij het eufemisme 'Je-Weet-Wel', dat de meeste mensen gebruiken, omdat ze bang zijn om zelfs maar de naam te noemen van de grote kwade Tovenaar, maar Dumbledore verbetert hem: 'Noem hem Voldemort, Harry. Gebruik altijd de juiste naam voor de dingen. Angst voor een naam vergroot de angst voor het ding zelf.' (216)

Na die drie inleidende lessen komen vier hoofdlessen:

1. Onderscheidingsvermogen. Wij moeten onze eigen weg kiezen op het levenspad. Dumbledore vertelt Harry, 'Het zijn onze keuzes, Harry, die tonen wat wij werkelijk zijn, veel meer dan onze vermogens.' (*Harry Potter en de Geheime Kamer* 245). *De Mahatma Brieven* vertellen ons, 'Wij hebben één woord voor alle aspiranten: PROBEER.' En in het spirituele gidsboek *Aan de voeten van de Meester* is de eerste van vier kwalificaties voor het betreden van het Pad 'Onderscheidingsvermogen'. Bovendien zegt de derde Waarheid van de Witte Lotus (uit een ander spiritueel gidsboek, *Licht op het Pad*), 'Wij zijn elk onze eigen absolute wetgever, de uitdeler van glorie of ellende jegens onszelf, de beslisser over ons leven, onze beloning, onze straf.' Daarom deze les: het zich inspannen, het pogen onderscheid te maken tussen het werkelijke en het onwerkelijke, tussen het minder goede en het betere, tussen het vergankelijke en het eeuwige.

2. Begeerteloosheid. De tweede hoofdles is dat de wereld mayavisch is of illusoir en dat wij er daarom doorheen moeten gaan zonder enig zelfzuchtig verlangen.

De Spiegel van Erised is een symbool van mayavische begeerte. Het woord 'Erised' is 'Desire' achterstevoren gespeld, vandaar onjuiste begeerte. (Desire betekent begeerte in het Engels)... Degenen die in deze Spiegel kijken zien zichzelf niet zoals ze zijn, maar veeleer de illusie van wat zij willen zijn en doen en hebben. Dumbledore verklaart de Spiegel:

'De gelukkigste mens op aarde zou de spiegel van Erised kunnen gebruiken als een gewone spiegel, dat wil zeggen, hij zou erin kijken en zichzelf precies zo zien als hij is... Het toont ons niets meer of minder dan het diepste, wanhopigste verlangen van onze harten... Maar deze spiegel zal ons noch kennis noch waarheid geven. Mensen zijn ervoor weggekijnd, betoverd door wat zij gezien hadden, of tot waanzin gedreven, daar zij niet wisten of wat de spiegel toont werkelijk is of zelfs maar mogelijk.' (157)

De Spiegel is een symbool van Maya, de Grote Illusie, deze door begeerte geregerde en gemotiveerde wereld. In *Aan de voeten van de Meester* is de tweede kwalificatie voor het betreden van het Pad 'Begeerteloosheid', dat wil zeggen, vrijheid van persoonlijke begeerten, of, zoals de *Bhagavad Gita* het uitdrukt, handelen zonder begeerte naar de vruchten van de handeling.

3. Gedragsregels. De derde les is dat wij ons leven moeten leven volgens Juiste Principes, liever dan willekeurige regels. Harry overtreedt vaak schoolregels, maar nooit morele principes. De derde kwalificatie in *Aan de voeten van de Meester* is 'Zes Gedragsregels': zelfbeheersing ten aanzien van het denkvermogen, zelfbeheersing in handeling, verdraagzaamheid, blijmoedigheid, eenpuntigheid en vertrouwen – vooral vertrouwen in het Plan, wat datgene is wat zij die weten, weten. En zij die weten, weten dat de dood een onderdeel vormt van het Plan. Wanneer Harry zich druk maakt over het effect van het te loor gaan van de Steen van de filosoof van de goede filosoof-alchemist die deze verworven heeft en die nu zonder de Steen moet sterven, legt Dumbledore uit: 'Ten-

slotte is de dood voor het goed-geordende denkvermogen alleen maar het volgende grote avontuur. Weet je, de Steen was eigenlijk niet zo fantastisch. Zoveel geld en leven als je maar zou willen! De twee dingen die de meeste mensen bovenal zouden uitkiezen – het probleem is, mensen hebben er wel een handje van precies die dingen uit te kiezen die het slechtst voor ze zijn. (215)

4. Liefde. Harry werd gered van de aanvallen van het Kwaad, zowel als baby als op zijn queeste, door de grote liefde die zijn moeder voor hem had. Dumbledore vertelt Harry: 'Jouw moeder stierf om jou te kunnen redden. Als er één ding is wat Voldemort niet kan begrijpen is het liefde. Hij beseft niet dat liefde die zo krachtig is als die van jouw moeder voor jou, zijn eigen sporen nalaat. Geen litteken, geen zichtbaar teken... om zozeer geliefd te zijn geweest, zelfs als de persoon die van ons hield er niet meer is, zal ons eeuwigdurende bescherming geven... Voldemort kon je om die reden niet raken. Het was een kwelling om iemand aan te raken die getekend was door zoiets goeds.' (216)

De vierde kwalificatie in *Aan de voeten van de Meester* om het Pad te betreden is Liefde.

Dit zijn de lessen die Harry Potter leert in zijn eerste jaar op Zweinstein, en in het eerste stadium van zijn levenseducatie: onderscheidingsvermogen bij het maken van zijn keuzen; het goede te doen zonder persoonlijke begeerte; geleid worden door intelligente beginselen in het leven, liever dan door willekeurige regels; en om vrouwen te hebben in wat Dante in *De Goddelijke Komedie* noemde 'De Liefde die de zon en de andere sterren beweegt.' Dit zijn Onderscheidingsvermogen, Begeerteloosheid, Goed Gedrag en Liefde.

Dat zijn geen verkeerde lessen voor ons om te leren, aan het begin of op ieder tijdstip in het leven.

Uit: *The Quest*,
november-december 2002
Vertaling: A.M.I.